

RESSENYES I NOTES BIBLIOGRÀFIQUES

Joaquim PRATS: *La Universitat de Cervera i el Reformisme Borbònic*, Col·lecció Seminari, Sèrie Catalònia, núm. 2; Pagès editors, Lleida, 1993, 435 pàgs.

Que la Universitat de Cervera necessitava un estudi a l'alçada de la importància que el centre va tenir a la seva època sembla fora de tot dubte. Tot i així, l'atenció que havia rebut fins al moment no es corresponia a la que s'hauria d'esperar. Prejudicis ideològics, d'una banda, i el protagonisme fagocitari de la història de Barcelona en la histografia catalana, de l'altra, havien condemnat a la marginació l'interès que podia despertar la vida de l'única universitat que el Principat va tenir durant el darrer segle de l'Antic Règim. Per això, i per altres poderoses raons que exposarem a continuació, la publicació de *La Universitat de Cervera i el Reformisme Borbònic*, de Joaquim Prats, té una especial rellevància.

Tal estudi no podia esperar millor autor. El tema s'adapta perfectament a l'univers de les inquietuds que J. Prats ha demostrat tenir. No en va, és un personatge amb un interès en la qualitat i renovació de l'ensenyament sobradament demostrats,

tant en el seu exercici com a catedràtic d'institut que ha estat, com a universitari que és, i inclús desenvolupant recentment un alt càrrec en el ministeri d'Educació i Ciència. S'afegeix a això que la qualitat del treball va quedar certificada per un tribunal acadèmic ja que el que tenim entre mans no és més que la conversió en llibre de la seva tesi doctoral¹. Finalment, per si hi havia algun dubte, l'obra ve avalada per un interessant pròleg realitzat per en Mariano Peset, un dels màxims especialistes del tema.

La investigació es pot enmarcar tant en un interès personal de l'autor per la història de la educació, com per la renovada atenció que en els últims anys ha meregut el període il·lustrat. D'aquesta manera, i tal com anuncia el títol, el llibre que comentem excedeix la mera història de la universitat cerverina. En realitat tracta del reflex a Cervera, com a laboratori privilegiat per al cas, de la dialèctica que es va entaular al voltant

1. Presentà la seva tesi doctoral a Lleida, el 1987. Ha estat fins fa poc, professor titular d'Història Moderna a la Universitat de Lleida, i actualment és catedràtic de Didàctica de Ciències Socials a la Universitat de Barcelona. Durant cinc anys ha estat subsecretari de Formació del Professorat d'Educació i Ciència.

de projectes governamentals de reforma universitària al llarg del segle XVIII i, en certa manera, de les dificultats del govern il·lustrat per imposar la modernització en un país paralytat per unes estructures garratibades.

L'òptica estatal, així com les constants comparacions amb altres universitats de fora del Principat, donen a la investigació un marc que supera àmpliament el localisme imperant fins ara en estudis d'aquesta mena.

Això ha estat possible gràcies a un encertat emmarcament de la temàtica a abordar. La coherència de l'estudi radica en gran mesura a l'esforç realitzat en la identificació i delimitació de la problemàtica a resoldre. D'aquesta manera, apareix un discurs clar, concís i profunditzat; contrastant les tesis tradicionals amb les noves dades, advertint les hipòtesis i subrallant les conclusions; lliure d'assumptes dispersius tant al gust d'altres historiografies (il·lustres mestres i estudiants, devocions, algarades, arquitectura i ornament de l'edifici,...) que només són citats en la mesura que aporten dades a les tesis desenvolupades. D'aquesta manera, encara que Prats disculpa l'omissió de l'estudi de les finances universitàries, així com una anàlisi més social, realment no són absències que afecten la importància de l'aportació; i més quan les inquietuds socials emergeixen contínuament a través de la conflictivitat entre antics i moderns (aquells defensant vells privilegis i les matèries tradicio-

nals; aquests partidaris de les tendències il·lustrades i de la modernització de les idees sobre la ciència, la cultura o les lleis). Es més, donada la qualitat del treball, hagués estat desitjable que l'estudi sobrepassés les dates del 1714-1808, allargant l'anàlisi fins a la clausura de la universitat el 1842, tot i reconèixer que, tal com l'autor exposa, a partir de 1815 s'obre una dinàmica molt diferent en les relacions Estat Universitat.

Entre les qualitats que cal ressenyar en aquest comentari destaca la revisió dels principals tòpics als que sempre s'ha unit la història de la Universitat de Cervera. Per això, Prats es recolça en un excel·lent treball, tant d'anàlisi historiogràfic sobre la creació d'aquests mites, com, posteriorment, de consulta arxivística. Així, és de subratllar que per primera vegada en la historiografia d'aquesta universitat, s'ha abarcat documentació serial de l'Arxiu Històric Nacional i de l'Arxiu General de Simancas, a més dels coneguts arxius de Cervera i Barcelona. Amb aquesta base, l'autor ens descobreix l'escassa fonamentació de les idees més exteses entorn a la creació i les qualitats docents del centre cerverí.

En primer lloc, davant el tòpic de la creació de la universitat com una mesura més de càstig al Principat pel seu posicionament "austracista" durant la Guerra de Successió, exposa que, en realitat, el centre cerverí responia més a la voluntat de racionalitzar l'estructura universitària catalana i

adequar-ho a l'ideari reformista, regalista i regeneracionista d'un reduït grup pròxim al monarca i amb suport dels jesuïtes. El projecte, si més no, es va enfrontar a resistències dins del mateix bàndol borbònic. Ni el Consell de Castella, ni alts funcionaris reals de Catalunya, ni destacats partidaris de Felip V van participar en la proposta que els semblava massa innovadora. Els impulsors d'aquestes reformes (que havien fracassat en el seu intent inicial de modernització de les garratibades universitats castellanes davant les resistències que els sectors més conservadors van oposar) van veure en la debilitat de les institucions catalanes de la postguerra la possibilitat d'aplicar sense massa oposició les seves mesures de renovació. Cervera estava així destinada a ser el laboratori d'un nou centre universitari orientat a lluitar contra el minifundisme universitari català i la corrupció en l'atorgament de graus imperants; contra la fossilització i la mediocritat dels estudis impartits; i, finalment, contra la precarietat econòmica i la dependència de les rendes i administració eclesiàstiques. De tota manera, el projecte va haver-se d'adaptar a les possibilitats reals de dur-se a terme. D'aquesta manera, sota pressions de l'església (a la que interessava sobretot el monopoli de càrrecs, el control de l'ensenyament i la conservació i administració de les rendes que nutrien la universitat) i dels sectors burocràtics més conservadors (recelosos sempre de qualsevol innovació), la Universitat de Cervera va acabar

homologant-se amb la resta de les universitats castellanes.

En segon lloc, en contraposició als postulats del conservadurisme religiós que sostenien que la expulsió dels jesuïtes suposava la fi de l'època esplendorosa de la Universitat de Cervera, Prats afirma que en realitat va passar el contrari. De bon principi senyala que la força real de la Companyia de Jesús en la universitat era important però no hegemònica, per a passar a posar en dubte l'existència real d'una "escola cer-verina", i acabar sentenciant que l'expulsió va acabar éssent un fet beneficiós ja que els jesuïtes eren part fonamental dels que institucionalment es mostraven en contra de les reformes docents en el si de la universitat.

En definitiva, tenim davant nostre una obra caracteritzada per la valentia de la revisió de tòpics des d'una perspectiva progressista, concisió en la problemàtica a abordar, contundència a l'hora de provar i claredat en el moment d'exposar una història que supera l'àmbit cerverí per a dibuixar les dificultats de la implantació del reformisme a l'Espanya de l'Antic Règim.

ANTONI PASSOLA I TEJEDOR
Universitat de Lleida

Publicacions del Centre Associat de la UNED a Cervera

Palestra Universitària, 7. Cervera, Centre Associat de la UNED, 1995. 211 pàgs.

"Aparició d'un fragment del romanç *La bella Celia, que adora en un manual notarial targarí del segle XVII*", Josep M. Llobet i Portella.

El treball presenta un romanç, escrit probablement el segon o tercer decenni del segle XVII i descobert entre els protocols d'un notari targarí (AHCC): transcripció del text, forma i contingut del poema, peculiaritats del text, data de l'escrit i conclusions.

"El románico del Valle de Boi. Nuevos planteamientos de interpretación estilística", Ismael Zapater Zapater.

"La economía del Bajo Cinca según los amillaramientos de 1860 1870", Luz Marina Zapater Zapater.

"La perduración de los pósitos en el siglo XIX. El ejemplo de Cervera", Daniel Rubio Ruiz.

L'autor, després de situarnos amb una justificació del treball i la introducció, estudia el pòsit cerverí, creat el 1738. La seva evolució (els inicis de segle, les etapes conflictives i de descens de l'activitat amb la *guerra del francès i el Trienni Liberal*) i les

característiques pròpies d'aquesta institució a Cervera.

"Una anàlisi històricosocial de confraries", Ramon Miró Baldrich.

Treball molt documentat sobre les confraries, a cavall entre l'ofici i la parròquia. Analitza les confraries cerverines i entre elles la del *Sant Esperit*: els inicis i la documentació conservada, les característiques i el funcionament amb les activitats. Finalitza amb una bibliografia, l'annex documental i l'annex gràfic.

"Geometria Sintètica", Núria Grañó i Amigó, Albert Llona i Porredon, Francesc X. Suau i Puig.

"Els multimèdia i l'Educació", Antoni Elias i Fusté.

Aquest últim número de la revista *Palestra*, a més dels treballs dels col·laboradors de les diferents facultats, inclou el *Solemne acte d'investidura com a Doctor honoris causa del Rvd. P. Miquel Batllori i Munné, S.I.*: "Laudatio" a càrrec del Dr. Eduard Ripoll Perelló, el discurs del Pare Batllori "Les borles del doctorat a la Universitat de Cervera" i Daniel Rubio amb la "Crònica de l'acte d'investidura".

El món rural català a l'època de la revolució liberal, vol. I Ponències (III Jornades d' Estudis d' Història 24 de novembre de 1990). Lleida, Universitat de Lleida, Cervera, Centre Associat de la UNED, 1995. 119 p.

"Estructures agràries catalanes: observacions sobre la seva diversitat en el segle XVIII", Llorenç Ferrer i Alós.

"El component actiu de la crisi de l'antic règim a Catalunya: la lluita per la renda entre senyors i pagesos", Enric Tello i Aragay.

"Desamortització i reforma agrària liberal a les terres de Lleida", Enric Vicedo i Rius.

Àgora. Revista Universitària de la Facultat de Geografia i Història. Cervera, maig 1995 núm. 0.

Primer número de la revista *Àgora*, promoguda pels alumnes de Geografia i Història del Centre Associat de Cervera, que compta amb entrevistes, treballs de col·laboració de professors de Cervera (Josep M. Llobet, Joan Duch), presentació de les darreres novetats en llibres, treballs d'alumnes, noticiari, etc...

Logos. Revista de filologia. Cervera, maig 1995, núm. 1.

Revista realitzada pels alumnes de la Facultat de Filologia del Centre Associat de Cervera. Dividida per seccions segons les filo-

logies existents: hispànica, catalana i estrangeres i l'apartat de ressenyes bibliogràfiques.

La Diversitat. Actes de les III Jornades Universitàries de reflexió i debat envers l'orientació, la tutoria i el tractament de la diversitat (25 i 26 de febrer de 1994). Cervera, Centre Associat de la UNED, 1995. 432 pàgs.

Organització de centres en la reforma educativa. Actes de les IV Jornades Universitàries de reflexió i debat envers l'organització de centres (24 i 25 de febrer de 1995). Cervera, Centre Associat de la UNED, 1996. 293 p.

DOLORS MONTAGUT I BALCELLS
Arxiu Històric Comarcal de Cervera

Teresa SALAT i Blanca CUÑÉ (dir.): Guia Històrica de Cervera. Dels orígens als nostres dies; Centre Municipal de Cultura, Cervera, 1993, 134 pàgs.

La 'Guia Històrica de Cervera', publicada l'estiu de 1993 pel Centre Municipal de Cultura de Cervera i gestada en la seva Secció de Patrimoni Històric, que té un punt de referència amb l'obra d'Agustí Duran i Sanpere

(*Llibre de Cervera*, 1972), fou dirigida per Teresa Salat i Blanca Cuñé, compilada per Maria Teresa Pont, Goretti Vendrell i Pere Verdés, i elaborada a partir d'un conjunt de textos escrits per diversos autors vinculats d'alguna manera a Cervera. L'objectiu era "posar a l'abast dels cerverins i de tots aquells que estimen la nostra ciutat, una informació entenedora que ajudés a conèixer millor els fets i les evolucions que n'han conformat el seu aspecte actual".

El resultat del treball fou la configuració d'una guia històrica, que partint de la base d'un conjunt de textos essencialment de caràcter divulgatiu, distribuïts cronològicament i temàticament, relaciona d'una forma clara, amena i entenedora alguns dels esdeveniments més importants de la història de Cervera.

D'aquesta manera, al lector cerverí, la lectura d'aquest treball li serà una eina vàlida per tenir una referència puntual sobre algun fet de la nostra història, però que no ha de significar l'exclusió d'altres treballs ja que no es tracta estrictament d'una 'història de Cervera'. Al lector de fora la ciutat, la lectura de la 'Guia Històrica' li aportarà una interessant visió global sobre el passat i present cerverí que li permetrà un apropament als monuments, al patrimoni i a la història de Cervera.

A nivell formal, el treball té 134 pàgines que es combinen amb diverses fotografies i es distri-

bueix en quatre blocs; el primer és el més important quant a nombre de pàgines dedicades. Així, el primer apartat disposa d'un contingut fonamentalment històric; partint del medi natural en el qual se situa Cervera i dels primers indicis de l'origen de la ciutat, el lector té la sensació d'iniciar un viatge que parteix de la plaça del Fossar, passant pel carrer Major i la plaça Universitat i que finalitza amb l'arribada a la zona industrial i les darreres urbanitzacions.

Certament, la lectura de la 'Guia Històrica' ens transllada de la Cervera antiga (entorn l'any 1026 quan es troba documentada la presència d'una primera edificació) fins a la moderna (representada per l'expansió que el creixement industrial comporta durant la segona meitat del segle XX); és a dir, de l'època medieval a la contemporània a través de la referència concreta a diferents processos de canvi, esdeveniments i edificis.

El segon apartat més relacionat amb la cultura popular inclou una anàlisi de les festes i tradicions més importants i una cronologia.

La tercera part està formada per una testimonial memòria fotogràfica del passat; i finalment el darrer apartat està dedicat a l'enumeració de les tres activitats artesanals que encara perviuen a la nostra ciutat. Per altra banda, és interessant remarcar la presència en les dues darreres pàgines d'una selecció de la bibliografia cerverina que té relació amb el contingut

de la 'Guia Històrica' i que permetrà aprofundir al lector en aquelles qüestions que pugui trobar més interessants.

A nivell conceptual, aquesta 'Guia Històrica' s'ha configurat majoritàriament a través de la referència concreta a determinats edificis i monuments de la nostra ciutat, inserintlos en el seu context històric; i en aquest sentit creiem que el treball s'ha vist condicionat per les pròpies llacunes que presenta la historiografia cerverina, insuficient per a determinats períodes històrics.

En definitiva, aquest és un treball necessari i interessant des d'un punt de vista divulgatiu per conèixer puntualment algun esdeveniment del passat i present cerverí, i d'una forma global el lector tindrà l'oportunitat d'aproximar-se al transcórrer dels segles a Cervera.

JOSEP MARIA RAMON I MUÑOZ
*Institut Universitari d'Història
 Jaume Vicens i Vives
 Universitat Pompeu Fabra*

Ramon TURULL I BARGUÉS:
Històries de Cervera, VI. Homes i fets, converses i anècdotes sobre campanes, Biblioteca de Cervera i la Segarra, Sèrie Nova, 15; Pagès editors, Cervera, 1993, 122 pàgs.

La Sèrie Nova, que amb les altres sèries també amb nom de

campana forma la *Biblioteca de Cervera i la Segarra*, creada i dirigida per Ramon Turull, arriba al número 15. L'editor i promotor es converteix, en aquest cas, també en autor, com ho féu ja amb el *Petit poema de Cervera* (1984).

El volum que comentem conté un total de vint-i-dues històries breus i un epíleg on l'autor remet el lector interessat als treballs en què podrà obtenir més informació sobre campanes i campaners. Els textos van acompanyats de setze imatges de molt diferent procedència: celebrem les fotografies (per cert, sense autor) de les campanes, la de Xavier Porredon, la dels campaners amb Jaume Font al davant; hi ha també dibuixos a ploma i s'hi troben també algunes il·lustracions que no eren necessàries en un llibre com aquest (p. 78, 87 i 95).

Els textos són breus i la majoria dialogats, la qual cosa si bé els resta aspecte de narració històrica, els confereix més agilitat i els fa més llegidors, per bé que aquesta tècnica literària, la finalitat de la qual pot ser lloable, de vegades arriba al paroxisme. Les setze narracions són desiguals. Algunes expliquen un fet anecdòtic, d'altres, en canvi, seguint amb els diàlegs, ofereixen informacions precises i interessants, però sempre trobem imatges d'un món que gira entorn de les campanes i que està destinat a desaparèixer.

El campanar de Cervera (segles XIV i XV) presenta, en forma d'una conversa que mai no va

existir, un article que Agustí Duran i Sanpere va publicar el 1965, amb la particularitat que les "respostes" de l'historiador reproduïen fragments textuais d'aquell article esmentat. *Mateu de l'Olm. "Magister cimbaltorum"* és la reproducció d'un article de Ferran Razquin Fabregat publicat l'any 1946 i en el qual es dona alguna notícia de les campanes al segle XV. *En tres dies tres campanes* és un altre diàleg fictici, ara amb Josep Pedrós, sobre la instal·lació de tres campanes el mes de maig de 1880 substituint les que hi havia que foren refoses. Una conversa amb Josep Maria Llobet Portella dona cos a *La Tibau i com es feien les campanes*. Del naixement de les campanes, a partir de la documentació històrica, es passa a la seva mort, narrada en el text *Com es moren les campanes*. A *La Chata mana parar el bombo* es narra l'estada d'Isabel de Borbó a Cervera el 1913 i l'encisament que, sembla, li produí el so de les nostres campanes. *El Campaneta* reproduïu un text de Xavier Porredon de 1970 sobre un peculiar personatge que va desaparèixer el 1919. *Dalt del campanar*, que és una conversa amb el nét de l'autor, serveix per situar les campanes del campanar de Cervera i *Campanar i TV* il·lustra la funció de les campanes fins fa molt poc temps. En d'altres històries, no menys interessants, les campanes hi tenen un paper secundari. Es el cas de *Campanes i estrelles*, on es parla de les Maitines; el de *Campanes i pursos*, on el tema central és la processó del puro; *La*

campana de la coca, on la protagonista és la campana de Sant Pere el Gros; *La marxa dels arengaders*, on de nou es recorre a l'enciclopedisme campaner de Xavier Porredon i *Campanas de Cervera*, on es reproduïu un text d'Enric Casanellas de 1944. Les entrevistes verídiques no podien faltar en el volum, com *Conversa amb Jaume Font i Martí*, el campaner "titular" des de 1977, i *Els joves de la casset*, on Antoni Xuclà, Ramon Subias i Josep M. Boldú expliquen l'enregistrament, el 1986, dels tocs de les campanes de Santa Maria de Cervera. Unes altres són aquelles històries que, sense abandonar el món campaner, podríem qualificar de merament anecdòtiques: *Les campanes i la passió de Cervera*; *Quan el Seny Major va arribar a tot Espanya* i *Una inscripció que val un cotxe*; *Campanes olímpiques*. Finalment trobem uns *Repicons*, amb dites i frases referides al món campaner; un text essencialment literari de l'autor, *Campanar i cigonyes*.

El sisè volum d'*Històries de Cervera* segueix la tònica dels anteriors: un interès subjacent per deixar en lletra impresa bocins d'història recent. Història de la vida quotidiana i història impossible de reconstruir a partir de les fonts de coneixement habituals. En certa mesura estem davant d'un exercici d'història oral, on la informació sobre la manera de viure d'una societat determinada no és als textos sinó en les vivències del poble. El volum sis d'*Històries de Cervera* no només

fa història oral, sinó que, com hem apuntat, es recullen testimonis d'un món destinat a desaparèixer, la qual cosa li confereix un valor afegit i converteix l'obra, més enllà d'un exercici literari de l'autor, en un llibre d'història.

MAX TURULL I RUBINAT
Universitat de Barcelona

Mateu SOLÉ I CASANOVES:
Feines i eines del camp de la Segarra, Quaderns del Centre, 1; Centre Municipal de Cultura, Cervera, 1994, 75 pàgs.

La finalitat d'aquest llibre, com ens diuen en el pròleg Mercè Viladrosa i en la introducció el mateix autor, és deixar constància d'una manera de treballar i de viure propera en el temps, però molt allunyada en la manera de fer i de ser. Així doncs, el senyor Solé, testimoni del pas d'una agricultura de subsistència a la mecanització del camp produït en la dècada dels seixanta, ens exposa de manera senzilla, entenedora i didàctica com els homes i les dones de la Segarra vivien i treballaven abans de la revolució agrícola.

El llibre consta d'un pròleg, una introducció, un conjunt de vint-i-cinc capítols i un interessant recull lèxic de mots que avui han caigut en desús i que fins fa poc eren molt corrents. Les explicacions estan il·lustrades amb fotografies, dites i algunes anècdotes.

Aquest gruix de vint-i-cinc capítols el podríem dividir en tres apartats. El primer inclouria els capítols u fins al quatre, dedicats al que l'autor anomena "elements de força", és a dir, animals de tracció i carros. El segon apartat aniria des del capítol cinc fins al vint-i-dos, on es narren les feines i la vida de pagès durant un any natural. I, per acabar, els tres últims capítols estan dedicats a l'hort, els fems i la cacera.

Els quatre primers capítols de *Feines i eines del camp de la Segarra* estan dedicats a mules, ruquets i carros. Aquests animals eren imprescindibles per al pagès. En Mateu Solé ens explica com era tot un art educar una mula perquè sabés estirar un carro i treballar en parella al camp. També fa esment d'un seguit de feines relacionades amb els animals de tir: basters per fer els guarniments, tractants de mules que es reunien en fires i mercats, etc.

El carro l'usava per transportar mercaderies i traslladar-se a les finques. Els carros de vela i les tartanes eren utilitzats per transportar mercaderies delicades i anar a mercat.

Aquest primer apartat acaba parlant dels farratges que es cultivaven a la Segarra: alfals, trepadella i veces, necessaris per alimentar les mules, els cavalls i els animals de corral.

A partir del capítol cinc fins al vint-i-dos ens parla de les feines del camp pròpiament dites: segar,

batre, collir raïms, ametlles i olives, sembrar, anar al bosc, tenir cura dels arbres... Ben entrada la primavera es començava a segar el cereal. La sega i el batre ocupaven tot l'estiu de manera ininterrompuda. Acabat el batre hi havia fins uns dies d'espera, però just començar la tardor es collia el raïm, després les ametlles, es sembrava i adobava el camp i més tard es collien les olives. L'hivern, potser, era l'època més tranquil·la per al pagès, però no parava pas: anava al bosc, esporgava els arbres, tirava nitrats, fins arribar a la primavera, que era quan llaurava, esbrotxava, esgriolava... Tornava a arribar l'estiu i es repetia el cicle. Si el cicle de les feines agrícoles era tancat i seguia el curs de les estacions anyals, la jornada laboral també era ben definida. Per exemple, durant el temps de sega, des de punta de dia i durant tot el matí, es feien garbes, al migdia es feien garberes i a la tarda es segava. Les fases de la lluna també eren tingudes en compte en moltes tasques del camp.

A l'hora de fer la feina, cada membre de la casa (l'amo, els muleters i els mossos d'aixada, les dones i els vells) tenia una funció al camp ben marcada.

Per acabar el comentari d'aquest segon bloc cal dir que l'autor també recorda algunes tradicions com la matança del porc i el caga tió.

Els tres últims capítols ens parlen de l'hort, dels fems i de la

cacera. Els dos primers anaven lligats a la vida de pagès, però se n'ocupaven les dones i els vells en el cas de l'hort i el muleter en el cas dels fems. La cacera era més una distracció que no una feina. Les peces que més es caçaven (i es cacen) a la Segarra eren els conills i les perdius, que alegraven les taules frugals de les cases de pagès.

Com ens diu el títol del llibre, les eines hi tenen un gran protagonisme. L'autor ens en presenta una gran quantitat en fotografies del museu del Blat i la Pagesia i en fa una descripció detallada, a més d'explicar perquè serveixen.

MARIA JOSEP JOVÉ I TARRUELL
Llicenciada en filologia hispànica

Josep COMA I LLORENS:
Sabó de Casa, Memòries d'un adolescent a la Segarra de postguerra; Pagès editors, Lleida, 1995, 164 pàgs.

Sota aquest títol força original, que recorda un costum o tradició lligada a una economia domèstica de subsistència, s'amaga un llibre força entranyable, dedicat als éssers més estimats, en el qual podem llegir un entramat de setantacinc històries curtes d'una o dues pàgines aproximadament, viscudes per ell mateix. La totalitat de l'obra abraça cent seixanta-quatre pàgines, tres de les quals estan dedicades a l'índex

i dues les ocupa un pròleg escrit per un company que com ell es dedica també al món de l'ensenyament, en Josep Domènech i Mira.

L'autor fill de la Segarra, comarca que coneix molt bé, nasqué el 1934 a Fonolleres i fou criat des de molt xic a Tarroja. Treballà de pagès i després amb l'ajut del mestre i el capellà del poble estudià el batxillerat i Magisteri; el seu primer destí com a mestre fou Guissona l'any 1954.

És un autodidacta nat, pel que sembla on s'ha cultivat millor és en el món de les lletres, ja que domina uns quants idiomes i encara que no és un escriptor d'ofici ho fa força bé pel seu llenguatge planer, directe i pedagògic a la vegada; ensenya quan escriu, per què aquest fou el seu ofici durant quaranta-un anys, el d'ensenyant. Fins fa poc li deien "Mestre", ara tot i que està jubilat encara ho continua sent. Domina molt bé el català, del qual va ser mestre de mestres, col·laborador i pioner durant un temps de la revista *Isard* (any 1958 Poble de Segur), i actualment ho fa en la de les nostres contrades *Terra Rubra*. Aquest autor segarrenc no ha fet més que començar a relatar les seves vivències ja que actualment està preparant un altre llibre que seguirà el mateix fil conductor.

L'obra fa referència a un gran període de la història que comprèn des de meitat de la dècada dels anys trenta fins a començament dels cinquanta; és a dir, arreplega uns moments històrics fonamen-

tals: la guerra i la postguerra, fets que van deixar una singular empremta en la manera de viure de la gent. Aquests dos períodes que en general molts recorden d'una manera força pessimista en part per la decadència en tots els àmbits de la vida, l'autor aleshores infant i després adolescent, els explica sense cap tipus de recança a l'igual que aquell infant innocent que els va viure, utilitzant una narració força optimista i simpàtica que molt sovint t'arrencava un somriure.

Quant al període de la guerra, ens fa venir a la memòria l'arribada dels soldats, de primer l'any trenta-vuit els republicans que estaven a despesa a les cases del poble i com que eren especialistes de la guerra els assessoraven sobre el que s'havia de fer en cas de bombardeig, encara que per aquell marrec de quatre anys la vida al poble no semblava haver canviat massa, renoi si n'havien canviat de coses.... el mossèn havia hagut de fugir, l'església fou saquejada, l'arxiu parroquial cremat i la campana grossa se l'endugué el comitè de Cervera segurament per ferne bales, les lleves anaven marxant cap al front, en una d'elles el seu pare, que com molts altres ja no tornaria a veure més en vida perquè va morir en el Front de l'Ebre; després la corrua de presoners que passaven gana i posteriorment l'arribada dels nacionals, amb el crit de: *¡Abrid puertas y ventanas! ¡Somos los hijos de Franco!*, i el que mancava per passar.....

És un llibre que entra molt bé al lector, perquè la seva finalitat és explicar allò que interessa sense massa toms. No hi manca ni la descripció dels llocs ni el diàleg entre els protagonistes; tot i que va de cara al gra podem afirmar que a la vegada és "molt didàctic" ja que té una lectura útil i entenedora mitjançant la qual pots aprendre un grapat de coses curioses.

Està narrat amb un acurat català que talment no desaprofita frases, cançons i mots en espanyol i altres llengües. Cal esmentar, però, les característiques que trobem al llarg de l'obra, una gran riquesa de vocabulari, descripcions i explicacions que fan referència a costums, oficis, eines, festes, tradicions, jocs de carrer, cançons i oracions populars d'aquella època ja passada i que avui en dia només les podem trobar en algun llibre, en la boca del més grans o aparcaades en algun museu, ja que la majoria han desaparegut en gran mesura a causa de la roda del progrés i del benestar que es va desenvolupar a partir dels anys setanta.

Les històries van passant a diferents llocs de la nostra comarca, fins i tot fora, però com és natural el poble de Tarroja n'és el gran protagonista. Realitza unes descripcions molt encertades de cadascuns dels llocs, i fins i tot se'n pot fer un estudi dels diferents renoms de les cases del poble.

A mesura que vas llegint, t'adones que moltes persones podrien ser els protagonistes, perquè et mostra la seva família tal com era aleshores, molt igual a la de tants altres catalans i així poc a poc, recordem com vivíem abans ja que tot llegint vas visionant aquella infantesa que ja fa dies vàrem deixar enrera en un passat no massa llunyà.

En realitat m'atreviria a afirmar que en Josep fa una reflexió en veu alta d'aquells anys viscuts, mitjançant uns personatges força entranyables i les anècdotes que li van deixant petjada durant la seva infantesa i que ara són fruit d'un record nostàlgic, d'una excel·lent memòria potenciada en gran mesura pel seu tarannà metòdic.

Les escenes viscudes durant aquest període, amb les seves misèries, pors, alegries, el que era buscarse la vida en aquells temps, la picardia de la gent, tot això escrit amb una notable convicció optimista i narrat mitjançant petites històries a cau d'orella, són doncs interessants justament per això, perquè són reals com les que visquérem cadascun de nosaltres encara que el nostre lloc de procedència sigui un altre.

M'adono que encara avui fan falta més aportacions d'aquest tipus, d'aquesta gent més gran que haurien de ser per als joves la veu de l'experiència, l'explicació d'aquestes històries tan seves, la visió de la vida des d'un altra perspectiva ben diferent a la nostra, perquè avui vivim sense

tenir massa en compte el nostre passat, la tradició és força vaga per al jovent i les novetats són màgiques en aquest món on sembla que no tenen cabuda les petiteses quotidianes. Si no coneixem com érem, com volem esbrinar el que som?

MAGDA VILAMAJÓ I CAPELL
*Professora Institut
 Antoni Torroja de Cervera*

Pere FONS: *La Segarra, Col. Les Comarques de Catalunya, 34, Barcelona, Dissenys Culturals, 1994. Pròleg de Mercè Canela i Garayoa, 104 pàgs.*

A la darrerria de 1994 vam veure, amb una barreja de joia i de sorpresa, que finalment apareixia el volum dedicat a la Segarra dins de la col·lecció "Les Comarques de Catalunya", que l'editora Dissenys Culturals, de Barcelona, estava publicant des de feia un parell d'anys amb un ritme gairebé insòlit. Ja es veu que, havent-hi al Principat una quarantena de comarques "oficials", el llibre sobre la Segarra és el 34 d'aquesta col·lecció... Un dels últims. Això podria no tenir més importància, però sí que té a veure amb el caràcter real del producte resultant.

El fet és que aquesta és una col·lecció feta "des de dalt", per estricte encàrrec d'una editora atípica sembla que justament espe-

cialitzada en encàrrecs i llibres en sèrie, i (copio de la contracoberta) "amb el suport de: [escut] Generalitat de Catalunya, Departament de Governació". En una paraula: aquí hi ha diner oficial. Ho confirma, si calia, el fet que en alguns casos la gestió per trobar autor i/o prologuista es feia passant pel respectiu Consell Comarcal. Però això no vol dir res o no hauria de voler dir res de dolent: ja és bo que un estament oficial col·labori a fer realitat un projecte global com el d'aquesta col·lecció...

Doncs els aspectes negatius del que acabo d'apuntar vénen, si de cas, per l'aplicació concreta que en aquest cas s'ha produït amb aqueixos diners. Em refereixo a detalls potser secundaris o potser no com ara la poca claredat en la presentació de la promoció: per exemple, per què enlloc del llibre, ni als títols de crèdit, no apareix cap adreça ni cap fax ni cap telèfon dels responsables de l'edició?... O potser també altres coses, més concretes, que salten més a la vista de qualsevol lector del llibre, i que en el fons deuen ser pura conseqüència material de la manera en què ha estat fet: els capítols no apareixen prou ben separats; el pròleg no consta a l'índex que el precedeix; l'autora del pròleg no consta ni als crèdits ni a la portada ni a la portadeta ni enlloc (sinó només a l'encapçalament de l'inesperat pròleg); la Guia de serveis final està farcida d'inexactituds i llacunes (per no sortir de Cervera: ara resulta que tenim dos museus i dues bibliote-

ques, per bé que cap d'elles "Comarcal", però sí que ho és el Centre de Cultura; el carreró de les Bruixes és "porxat" i Sant Antoni és una "capella"; etc.); i el mapa que, com a tots els llibres de la col·lecció, tanca el volum just abans de la contracoberta, plegat en dos, és una simple mala reproducció parcial del Telstar de Catalunya, on trobem nyaps com "Sant Ramón" amb accent, "Sant Güim de Freixenet" amb dièresi o "Montoliu de Cerbera" amb b alta (i surt que hi mena una carretera des de La Guàrdia, no des de Gramuntell), o que Torrefeta no existeix i al seu indret hi ha un poble misteriós anomenat "Torreflor" (que a hores d'ara ja no és el nom ni del municipi, per sort), com tampoc no existeix Freixenet (al seu lloc hi ha Altadill), o que el castell de Les Sitges ara és fora de la Segarra i cau ben bé un quilòmetre endins dels límits de la Noguera... És un cas d'aquells en què convé acabar el paràgraf amb un misericorde "etcètera".

¿És aquest, doncs, per tot el que acabo d'exposar, un mal llibre? Jo no diria tant, o fins i tot ho podria negar amb una certa rotunditat. És simplement, en tot cas, un llibre millorable, i sembla prou clar que aquesta millora li hauria d'haver vingut de la banda dels detalls, és a dir, de la feina de l'editor, en qüestions com les que he comentat abans. En canvi, pel que fa al seu contingut estricte, a allò que s'hi veu (fotografies) i sobretot a allò que s'hi llegeix (el text, els textos), és fins i tot un bon llibre.

D'entrada, un llibre sorprenent, i atípic i tot dins de la seva col·lecció, ja que trenca el que hi semblava una norma: que el volum dedicat a cada comarca fos escrit per algú lligat amb aquella terra així és que l'Alta Ribagorça l'escriu Xavier Macià, el Pallars Sobirà l'aneuenc Ferran Rella, o el Baix Ebre el periodista Daniel Arasa. En canvi, el de la Segarra resulta que és escrit per Pere Fons, periodista que actualment (copio de la contracoberta) "és cap del Gabinet de Comunicació de la Universitat Pompeu Fabra" i que als anys vuitanta va fer-se un cert nom amb quatre llibres de poesia i un de narracions prou remarcables, però que en cap cas no té ni ha tingut relació directa amb la Segarra. Bé, fins a l'encàrrec de redactar aquest llibre, cosa que s'esdevingué, segons explica a la "Nota final d'agraïment" (p.95) "sota un cel net i clar, l'estiu de 1994". Val a dir que aquest comentari no és fet amb ànim de crítica, sinó simplement per singularitzar aquest llibre entre els de la seva mateixa col·lecció (al capdavant, em consta que l'encàrrec havia estat ofert prèviament a més d'un escriptor segarrenc, però que no va ser possible d'arribar a acords per raons de temps o d'altra mena). Per aquesta via, a més, bé podem emparentar aquesta guia (mig pràctica mig literària) de Pere Fons amb altres llibres sobre la Segarra fets "des de fora": ara penso sobretot en el ja clàssic *Viatge a la Segarra* de Josep Maria Espinàs (1972, reeditat el 1986), i, més semblant al que avui ens ocupa, el menys conegut però

no menys útil *Aproximació a la Segarra*, del geògraf Joan Tort i Donada (1986), sense oblidar les delicioses pàgines segarrenques de Josep Vallverdú a la seva monumental *Catalunya Visió* però en aquest cas ja no era tant "des de fora", atesos els orígens familiars de Vallverdú a la vall del Corb...

El fet és que Pere Fons, sigui quin sigui el seu origen geogràfic i la seva biografia, ha pogut redactar un ben remarcable llibre sobre la Segarra, i crec que això ho ha aconseguit sobretot per tres raons (l'ordre en què les enumero no necessàriament és significatiu): perquè s'ha informat prou bé, perquè té la sensibilitat adequada, i perquè sap escriure. I és clar que un professional de l'ofici alhora periodista i literat que reuneixi amb prestància aquests tres condicionants està en bona situació per oferirnos un bon producte, perfectament al marge, que hi farem, dels errors d'un mapa o d'una guia de serveis o d'uns crèdits editorials de què sens dubte ell no s'ha responsabilitzat pas.

És prou significatiu del seu grau d'informació (i del de sensibilitat, de retruc) que Fons comenci el seu text fent referència a la proverbial disparitat entre el que és l'actual Segarra oficial (els vint-i-un municipis) i el que és la Segarra històrica i tradicional (amb Calaf, amb Belltall, amb Santa Coloma...), cosa obligada en tot llibre sobre aquesta comarca que pretengui no desorientar els

lectors. També és significatiu, i no menys positiu, que un cop entrat en matèria vagi organitzant el seu discurs, sempre fluïdament, entorn de tres eixos temàtics que es van interrelacionant: el paisatge, la gent i la cultura, sense oblidar algunes dades socioeconòmiques. Es nota que Fons ha sabut beure tant de determinada bibliografia sobre la Segarra (els llibres abans esmentats, o altres com els de Vidal Vidal o la mateixa *Guia històrica de Cervera*) com del contacte directe amb el territori i la seva població o algunes persones concretes que l'han pogut informar amb especial cura.

Un cop plantejades les qüestions generals, que són de fet les que li serveixen per donar el to de la comarca, o de la seva visió de la comarca (és a dir el del llibre), la qual cosa n'ocupa ben bé la meitat de les pàgines, obre després una segona part, "Cinc itineraris", on es dedica a desgranar amb més detall fragments concrets de la comarca, i ara ja amb un esperit que, tot i tendir més a la pràctica turística, no menysté en cap moment el to sensible de la primera part. Aquests cinc itineraris són, per aquest ordre, Cervera, "Per la vall del Llobregós", "De Guissona cap a l'oest", "Pel primer tram del Sió" i "Entre l'Ondara i el Corb", i només aquesta organització ja denota que l'autor ha captat prou adequadament la no pas fàcil estructura vital de la comarca. Anar resseguint la redacció de Pere Fons ens permet descobrir l'empremta real de la seva visita a

cada poble de què ens parla, els matisos del viatger que sap apreciar la terra que trepitja. Per exemple quan descriu l'omnipresent silueta de Granyena dient que "és la mole densa i proporcionalment immensa de l'església i el campanar el que marca l'accent en la mirada" (p.86), o quan es refereix a la portalada romànica de Pelagalls amb aquestes paraules: "ens sedueix per la força de la seva elementalitat (...) les escultures semblen voler concentrar només l'essència de les figures, sense atabalar-se pel detall" (p.67).

No voldria acabar sense fer referència a dos aspectes més del llibre, que complementen en aquest cas sí que molt adequadament el text central de Pere Fons. Un, el pròleg de l'escriptora Mercè Canela (segarrenca, ella sí, de Sant Guim de Freixenet), que és un escrit no gens de circumstàncies, sinó que aprofita la brevetat per exposar amb gran precisió alguns aspectes que, en el fons, són centrals per comprendre l'essència de la Segarra ("terra de frontera"). L'altre, les nombroses fotografies en color (de Man Costas, diuen almenys els crèdits), sovint a tota pàgina i de vegades fins i tot a doble pàgina, que enriqueixen continuament el llibre, algunes d'elles molt remarcables, però, en conjunt, amb un sol defecte: la gairebé invariablellum (i color) del ple de l'estiu, que és lògicament l'època en què devien ser fetes, però que podria donar a entendre al lector despistat que efectivament, seguint el

tòpic, l'ocre és el color que domina la Segarra de cap a cap. Potser això com molts altres tòpics té una bona part de veritat, però no hagués estat malament que l'apartat gràfic del llibre emulés l'autor del seu text, ric en matisos.

ALBERT TURULL I RUBINAT
Universitat de Lleida

**ÍNDIXS DELS NÚMEROS 1 A 10 DE
MISCEL·LÀNIA CERVERINA**